

- XIX wiek; A.B. Gidulianov, G. Ostrogorski – XX wiek). Na taki wizerunek, zdaniem prelegenta, mogła wpłynąć m.in. opinia Jana Antiocheńskiego i anonimowe pismo *Liber Suda* z X wieku, określające Teodozjusza jako mikrj i plemoj. Według niego opinii tych nie potwierdza wnikliwa analiza wypowiedzi starożytnych pisarzy takich jak Sokrates Scholastyk, Sozomen, którzy ukazywali liczne cnoty cesarza (cierpliwość, powściągliwość od gniewu, zaniechanie zemsty, wytrzymałość na ból, zdolność prowadzenia dysput itp.) oraz pisali o jego żywym zainteresowaniu religią i nauką (posiadał dobrą znajomość Biblii, teologii i filozofii), co, jak zauważył dalej Prelegent, przemawiało za tym, że był on władcą nastawionym pokojowo, zdolnym do samodzielnego podejmowania dobrych (strategicznych) dla państwa decyzji; przykładem, według Prelegenta, była m.in. decyzja o założeniu biblioteki teologicznej i uniwersytetu, które uniezależniały Konstantynopol od ośrodków w Aleksandrii i Antiochii. Na tym tle Prelegent zweryfikował ocenę pobożności Teodozjusza, stwierdził, że miała ona wymiar prywatny (przejawami tego typu pobożności było m.in. podejmowanie wraz z siostrami śpiewów antyfonalnych, oddawanie się postom, akty miłosierdzia) i państwowy (np. rozwój „loca sancta”, oficjalne przewodzenie śpiewom liturgicznym), związany ze sprawowanym urzędem, czego zwieńczeniem było przyznanie cesarzowi w 448 r. tytułu rcierej basilej. W konkluzji Prelegent stwierdził, że w tym drugim wymiarze pobożność Teodozjusza różniła się od pobożności kobiet (przykładem, na jaki wskazał są wypowiedzi Sozomena, inaczej opisującego pobożność Pulcherii, a inaczej jej brata). Po wykładzie nastąpiła dyskusja, w której udział wzięli: dr H. Kowalski (UMCS) i dr E. Osek (KUL), którzy pytali o kwestie terminologiczne (m.in. jakimi terminami starożytni historycy określali pobożność Teodozjusza) i ks. prof. S. Longosz (KUL), który zainteresował się faktycznym wkładem Teodozjusza w tworzenie uniwersytetu (Prelegent stwierdził, że wpływy Teodozjusza obejmowały bardzo szczegółowe dziedziny, m.in. strukturę katedr i ustalanie pensji profesorów).

Na zakończenie głos zabrał ks. prof. S. Longosz, który podziękował wszystkim za całoroczne uczestniczenie w zebraniach i poprosił o zgłaszanie tematów na 2006/2007 rok.

Anna Z. Zmorzanka – Lublin, KUL

2. ŚWIAT POGAŃSKI, JUDAIZM I CHRZEŚCIJAŃSTWO W OKRESIE PATRYSTYCZNYM (Sekcja Patrystyczna, Poznań, 20-21 IX 2005)

W dniach 20-21 września 2005 r. odbyło się doroczne spotkanie członków Sekcji Patrystycznej, którego gospodarzem było tym razem Arcybiskupie Seminarium Duchowne w Poznaniu. Każdy dzień obrad rozpoczął się od Mszy Świętej; pierwszego dnia koncelebrazę przewodniczył i homilię wygłosił JE ks. abp Stanisław Gądecki ordynariusz Diecezji Poznańskiej; w drugim natomiast dniu celebrazem był ks. prof. dr hab. Jerzy Pałucki (KUL, Lublin), homilię zaś wygłosił ks. prof. dr hab. H. Pietras (Ignatianum, Kraków).

Pierwszego dnia obrad, które trwały od godz. 9.15-12.30, przedstawiono trzy referaty. Poprzedziło je przemówienie prezesa Sekcji Patrystycznej ks. prof. dra hab. Józefa Namowicza (UKSW, Warszawa), który po powitaniu uczestników oraz krótkim wprowadzeniu w problematykę poprosił o przewodniczenie pierwszej części sesji ks. prof. dra hab.

Stanisława Longosza (KUL, Lublin). Pierwszym prelegentem był ks. prof. dr hab. Henryk Pietras, który przedstawił wykład pt. *Wpływ eschatologii żydowskiej I wieku na przepowiedanie pierwotnego Kościoła*. Stwierdził on w nim, że żydowska literatura apokryficzna, która powstała w I wieku kształtowała wyobrażenia pierwszych chrześcijan związane z eschatologią; wpływy te, jak powiedział, widać m.in. w opisach miejsc przebywania dusz po śmierci, przedstawianiu sądu nad duszami, a następnie w sposobach nagradzania ich lub karania. Prelegent odwołał się do odpowiednich fragmentów pochodzących z *Wojny żydowskiej* (II 8, 11) Józefa Flawiusza (przedstawia wątek nagrody po śmierci według esseńczyków), etiopskiej *Księgi Henocha* 22 (opis Szeolu), słowiańskiej *Księgi Henocha* 8-10 (opisuje 3. niebo – miejsce przebywania dusz zbawionych) i IV *Księgi Ezdrasza* (przedstawia oczekiwanie na Mesjasza – 7, 26-36 oraz dzień sądu nad duszami – 7, 78-80); następnie wskazał na paralelne fragmenty w literaturze chrześcijańskiej: w *Dziejach Apostolskich* (23, 10), *Apokalipsie św. Jana* (20, 1-15), *Liście Pseudo-Barnaby* (4, 12-14), *Męczeństwie Perpetuy i Felicjy* (7-8). W podsumowaniu natomiast stwierdził, że chrześcijanie nie potrafili się odciąć od istniejących wyobrażeń eschatologicznych, co pokazały przytoczone fragmenty, ale ich wiara w dar zbawienia okazywała się silniejsza od myślowych przyswyczażeń. Po referacie przystąpiono do dyskusji. Pytania, jakie zadali ks. prof. dr hab. A. Żurek (PAT, Tarnów) i ks. dr hab. K. Bardski (UKSW, Warszawa), dotyczyły przekładów *Księgi Henocha* oraz chronologii poszczególnych wersji tego apokryfu. Prelegent m.in. stwierdził, że słowiańska *Księga Henocha* jest późniejsza. Dyskutanci podjęli też temat poszczególnych wątków apokalipsy: ks. prof. dr hab. M. Starowieyski (UW, Warszawa) odniósł się do wizji zawartej w *Męczeństwie Perpetuy* wskazując na obecność w niej (obok treści pochodzenia wschodniego) elementów charakterystycznych dla apokalipsy zachodniej (łacińskiej) oraz stwierdzając również, że w apokryfach chrześcijańskich apokalipsa sądu nad duszami była słabiej rozwinięta niż w apokryfach żydowskich; z kolei ks. prof. dr hab. B. Częsz (UAM, Poznań) i dr A. Zmorzanka (Lublin) zwrócili uwagę na wątek podróży w zaświaty, który pojawia się już we *Wskrzeszeniu Izajasza* oraz stwierdzili, że rozwijano go później w średniowieczu w tzw. literaturze *navigatio*; natomiast prof. dr hab. M. Wojciechowski (Uniw. Warmiński, Olsztyn) zwrócił uwagę na alegoryczny charakter wizji w apokryfach.

Drugim prelegentem był ks. dr Leszek Misiarczyk (UKSW, Płock), który zaprezentował temat: *Chrześcijaństwo i judaizm w „Dialogu” św. Justyna*. Na wstępie zwrócił on uwagę na literacką formę *Dialogu*, nawiązującą do dialogów platońskich, która – jak powiedział – była dla pierwotnych chrześcijan narzędziem w dyskusji zarówno z poganami, jak i przedstawicielami judaizmu. Potem natomiast stwierdził, że polemika przedstawiona pomiędzy Justynem i Żydem Tryfonem (który, według niego, jest postacią historyczną, o poglądach zbliżonych do judaizmu palestyńskich szkół rabinackich) ma charakter religijny. Wskazał przy tym na zarzuty Tryfona wobec chrześcijan, pierwszy dotyczył nie przestrzegania Prawa, drugi kwestii mesjańskich oraz na zarzuty Żydów wobec Jezusa (np. oskarżanie go o magię: *Dialog* 69,7 = Talmud Babiloński, Traktat Sanhedryn 3a). Następnie powiedział, że wspólną płaszczyzną dialogu jest Stary Testament, do którego odnoszą się obydwaj dyskutanci; stwierdził, że argumentu tego używa zwłaszcza Justyn, który w dyskusji wskazuje na starotestamentowe wypowiedzi odnoszące się do boskości Chrystusa – np. Iz 7,14 (perykopa przedstawiająca narodziny Mesjasza z Dziewicy) – i do chrześcijaństwa – np. Rdz 24 (dwie żony Jakuba jako typy Izraelitów i Chrześcijan); zwrócił też uwagę na perykopę z *Księgi Daniela* (7,13-14), zawierającą ideę Mesjasza ukrytego, akceptowaną przez Tryfona. W dyskusji głos zabrał ks. prof. dr hab. M. Szram (KUL, Lublin), jego pytanie

dotyczyły źródeł pozabiblijnych, na jakie powołują się dyskutanci w *Dialogach*; w odpowiedzi Prelegent przypomniał, że Tryfon poza Biblią powołuje się także na Talmud Babiloński.

Po krótkiej przerwie przystąpiono do drugiej części obrad, której przewodniczył ks. prof. dr hab. H. Pietras, zaś referat pt. **Jeruzolima w IV wieku: miasto święte** wygłosiła prof. dr hab. Bożena Iwaszkiewicz-Wronikowska (KUL, Lublin). Prelegentka na wstępie podkreśliła znaczenie Jeruzolimy dla Żydów; miasto to było dla nich, jak stwierdziła, niezmiennie związana ze Świątynią, stanowiło „miejsce święte”, „centrum świata”. Natomiast mniej oczywista, jak powiedziała dalej Prelegentka, była świętość tego miejsca dla chrześcijan, dla których wiązało się ono z męczeństwem i śmiercią Jezusa. Prof. B. Iwaszkiewicz-Wronikowska dowodziła dalej, że Jeruzolima jako Śgijoj tpoj zaistniała w szerszej ich świadomości dopiero w 1. poł. IV wieku, kiedy to Konstantyn postanowił upamiętnić miejsce śmierci i zmartwychwstania Jezusa. Miejsce to, przykryte ozdobną konstrukcją i nazwane *Anastasis*, oraz powstała obok Bazylika Grobu i Zmartwychwstania (poświęcona 14 września 335 r.) stały się w krótkim czasie celem wielu pielgrzymek, o których świadczą – jak powiedziała dalej Prelegentka – *itineraria* (m.in. Egerii i pielgrzyma z Bordeaux). Na koniec Prelegentka stwierdziła, że wielu Ojców Kościoła zachęcało do pielgrzymowania do Jeruzolimy (m.in. Hieronim, Cyryl Jeruzolimski), ale wskazała też głosy przeciwnie takiemu pielgrzymowaniu (Jan Chryzostom, Grzegorz z Nyssy). Podczas dyskusji głos zabrał ks. prof. M. Starowieyski, który nawiązując do wypowiedzi prelegentki o Grzegorzu, stwierdził, że rzadko zwraca się uwagę na 3. *List* Grzegorza z Nyssy, w którym zawarł on pochwałę pielgrzymek. Potem ks. prof. H. Pietras zapytał o pielgrzymki Żydów do Jeruzolimy w IV wieku, zaś ks. prof. B. Częsz, nawiązując do monografii M.C. Paczkowskiego – *Gerusalemme negli cristiani del II – III secolo* (Jerusalem 1995), zapytał o stosunek starożytnych chrześcijan do Jeruzolimy. Odpowiadając na pierwsze pytanie, Prelegentka stwierdziła, że istniał u Żydów zwyczaj pielgrzymowania do Jeruzolimy, ale ten ruch był ograniczony (np. za Hadriana Żydzi mogli odwiedzać Jeruzolimę tylko raz w roku); odpowiadając zaś na drugie pytanie Prelegentka stwierdziła, że stosunek starożytnych chrześcijan do Jeruzolimy na przestrzeni wieków zmieniał się. Natomiast ks. prof. A. Żurek nawiązując do odpowiedzi prof. B. Iwaszkiewicz-Wronikowskiej, wspominał o pojęciu Kościoła jako nowej Jeruzolimy.

O godz. 13.45 uczestnicy sympozjum udali się na kilkugodzinną wycieczkę. Zwiedzili kościół św. Wojciecha w Poznaniu oraz Muzeum i Bibliotekę w Kurniku (wśród zbiorów jakie obejrzeli znalazły się tak cenne dokumenty jak: Statuty Kazimierza Wielkiego, Statut litewski z tekstem „Bogurodzicy”, Kodeks Justyniana, rękopiśmienne modlitewniki). O godz. 18.30, odbyło się zebranie informacyjne, na którym plany wydawnicze zaprezentowali przedstawiciele czterech ośrodków: warszawskiego (reprezentowanego przez ks. prof. dra hab. J. Naumowicza, który krótko poinformował o losach serii PSP i „*Studia Antiquitatis Christianae*”), lubelskiego (reprezentowanego przez ks. prof. dra hab. S. Longosza, który poinformował o przygotowywanym do druku kolejnym numerze „*Vox Patrum*”, o planowanej Księdze Pamiątkowej ks. prof. dra hab. Marka Starowieyskiego oraz o planowanym na listopad 2006 sympozjum pt. *Jan Paweł II a antyk chrześcijański*), krakowskiego (reprezentowanego przez ks. prof. dra hab. H. Pietrasa, który przedstawił nowości Wydawnictwa WAM) i poznańskiego (reprezentowanego przez ks. prof. dra hab. B. Częsz, który zwrócił uwagę na przygotowywane kolejne tomy serii POK i periodyku „*Teologia Patrystyczna*”).

Drugiego dnia obrady trwały od godz. 9.00 do 12.30, a wygłoszono podczas nich pięć referatów. W części pierwszej, której przewodniczył ks. prof. dr hab. J. Naumowicz prele-

gentem był najpierw ks. prof. dr hab. Marek Starowieyski, który przedstawił referat pt. „...*na skałę pięknej Kaliope*?: *rozwój poezji wczesnochrześcijańskiej*. Rozpoczął on swój wykład od refleksji na temat korzeni poezji chrześcijańskiej, stwierdzając, że dla chrześcijan impulsem była Biblia, zawierająca wiele utworów poetyckich (m.in. *Hexaemeron*, *Pieśń nad Pieśniami*, hymny w *Ewangelii Łukasza* i w *Listach św. Pawła*). Wspomniał też o początkach poezji chrześcijańskiej, która zaczęła powstawać już w II wieku w kręgach autorów syryjskich i greckich oraz o przyczynach jej wygaśnięcia (w znacznej części tworzyli ją poeci heterodoksyjni – np. Bardesanes i Harmoniusz). Na tym tle ks. Profesor omówił chrześcijańską poezję łacińską; jej dzieje przedstawił na przestrzeni ok. 150 lat – czyli od czasów jej powstania w poł. III do końca IV wieku. Wskazując na jej źródła, stwierdził że poeci tego okresu nawiązywali do form wypracowanych przez pogańskich poetów łacińskich (Wergiliusza i Horacego), rzadziej do greckich. Następnie krótko scharakteryzował twórczość poszczególnych poetów, wymieniając z autorów III wieku – Komodiana (m.in. jego poemat apologetyczny *Przeciw Żydom i poganom*) i Laktancjusza (epylon *O ptaku Feniksie*), a z poetów IV wieku – Juwenkusa (*Cztery księgi Ewangelii* w heksametrach wergilińskich), Falkonię Probę (centon *Maro mutatus in melius*), papieża Damazego (epigramaty dedykowane męczennikom), Paulina z Noli (cykl wierszy *Natalitia*), Hilarego z Poitiers i Ambrozego z Mediolanu (hymny). Swoją prezentację Prelegent zakończył na Prudencjuszu, którego uznał za najwybitniejszego poetę łacińskiego tego okresu. Po referacie jako pierwszy zabrał głos w dyskusji ks. prof. S. Longosz, który zapytał, czy poeci chrześcijańscy stworzyli jakieś oryginalne gatunki poetyckie. W odpowiedzi Prelegent stwierdził, że sięgali oni głównie po wzorce antyczne, dodając ponadto, że w IV wieku ich poezja osiągnęła już perfekcję formalną i treściową. Nawiązując do tego pytania, dr A. Zmorzanka zapytała, jakie tematy były najbardziej popularne wśród poetów tamtego okresu; w odpowiedzi Prelegent wskazał na wątki zaczerpnięte z Biblii oraz na żywoty męczenników i świętych. Na koniec głos zabrał ks. prof. A. Żurek, który stwierdził, że poeci chrześcijańscy nie odczuwali żadnych kompleksów wobec swoich antycznych poprzedników.

Drugi z kolei prelegent, ks. prof. dr hab. Leon Nieścior (UAM, Poznań) przedstawił temat: *Lud żydowski w symbolice bogacza z przypowieści Łk 16,19-31 według Grzegorza Wielkiego*. Prelegent przypomniał najpierw, że papież Grzegorz Wielki w swoich pismach wielokrotnie nawiązywał do przypowieści o bogaczu i Łazarzu (m.in. *Moralia XXV, Homiliae in Evangelia XL*); następnie podkreślił, że papież przedstawiał (obok moralnego) alegoryczny aspekt opowieści, ukazując bogacza jako *populus iudaicus* (lud żydowski) zaś Łazarza jako *populus gentilis* (pogan), i nadawał jej sens chrystologiczny. Potem Prelegent stwierdził, że paralelizm bogacza i *populus iudaicus* jeszcze wyraźniej widać na tle całej refleksji Grzegorza na temat ludu żydowskiego, któremu papież zarzucał m.in. poprzestanie na literze Pisma i Prawa, a zaniedbanie ich duchowej treści, przez co utracił on „światło Boskiego poznania”, co ujawniło się w odrzuceniu Mesjasza; Grzegorz Wielki – jak zauważył dalej Prelegent – przypominał jednak, że jest to naród wybrany, dlatego też przy końcu świata nawróci się i jako naród zostanie zbawiony. Na zakończenie ks. Prof. L. Nieścior wskazał poprzedników Grzegorza Wielkiego, którzy nawiązywali do tytułowej perykopy: Ambrozego (*Expositio Evangelii secundum Lucam VIII 13-20*) i Augustyna (*Quaestiones Evangeliorum XXXVIII*) oraz pisarzy średniowiecznych korzystających z egzegezy Grzegorza Wielkiego: Oda z Cluny (*Expositio Novi Testamenti*) i Alulfa z Tornaco (*Moralia in Job*). W dyskusji głos zabrał ks. dr L. Misiarczyk, który zapytał, czy niewiara Żydów w Mesjasza była zamierzona przez Boga i czy Grzegorz Wielki wyjaśnia w jakiś sposób tę kwestię; Prelegent odpowiedział, że papież nie podejmuje takiego

wątku w swoich pismach. Natomiast ks. prof. H. Pietras, nawiązując do kwestii zbawienia Żydów, przypomniał pogląd Orygenes, który twierdził, że nikt nie jest wykluczony ze zbawienia.

Drugiej części obrad, którą rozpoczęto po krótkiej przerwie, przewodniczył ks. prof. dr hab. F. Drączkowski (KUL, Lublin), referaty zaś przedstawiło trzech prelegentów. Jako pierwszy wystąpił ks. dr Paweł Wygralak (UAM, Poznań), który przedstawił **Problem idolatrii w pismach apologetów**. Prelegent zagadnienie to ograniczył do pism dwóch apologetów z II wieku: *Prośby za chrześcijanami* Atenagorasa oraz *Apologii* i *Dialogu z Żydem Tryfonem* Justyna Męczennika. Zwrócił uwagę, że pojawiające się w nich zagadnienie idolatrii przywołuje dwie kwestie; pierwsza to geneza zjawiska – jego źródłem, jak stwierdził za Plutarchem, było m.in. przedstawianie bogów na sposób ludzki, co prowadziło do kultu ich wizerunków (posągów); druga, to refleksja nad naturą (i statusem) tych bóstw. Omawiając tę drugą kwestię, ks. dr P. Wygralak stwierdził, że obydwaj apologetyci utożsamiali je z demonami, przyznawali im też duchowy charakter, a ich działanie umieszczali raczej w obszarze zła (w sferze moralnej), twierdzili bowiem, co podkreślił szczególnie mocno, że ich celem było m.in. zwodzenie chrześcijan, poprzez upodabnianie rytów i wierzeń pogańskich do chrześcijańskich. Podsumowując Prelegent zauważył, że na taki obraz bóstw (idoli) pogańskich wpływ miała m.in. Biblia, wspomniał m.in. o *Księdze Powróconego Prawa* 32, *Psalmie* 105 [106] oraz *Liście do Koryntian* św. Pawła. Po wykładzie głos zabrał ks. prof. S. Longosz, który zapytał, czy wszystkie demony w Biblii były złe; przyłączając się do tego głosu dr A. Zmorzanka stwierdziła, że w Starym Testamencie Jahwe często posługiwał się demonami, które np. wykonywały (lub przekazywały) jego wolę, dlatego też nie można jednoznacznie określić ich jako złe; stwierdziła też, że zjawisko przeobrażania się bóstw w demony było częstym procesem w religiach, jako przykład podała bóstwa babilońskie w religii żydowskiej oraz asurów w religii perskiej.

Tematem drugiej prelekcji było **Chrześcijaństwo IV wieku wobec Żydów i pogan: stanowisko św. Hilarego z Poitiers**; a wygłosił ją ks. prof. dr hab. Tadeusz Kołowski (UKSW, Warszawa). Podstawą do podjętej przez Prelegenta charakterystyki poglądów św. Hilarego na temat Żydów i pogan stały się jego pisma egzegetyczne, zwłaszcza (często przywoływane w referacie): *Komentarz do Ewangelii Mateusza* (*Commentarius in Evangelium Mathaei*) i *Traktat o Psalmach* (*Tractatus super Psalmos*), Prelegent stwierdził, że zawarte w nich oceny św. Hilary formułował w odniesieniu do chrystologii; z tej perspektywy określał kondycję religijną i moralną oraz szansę na zbawienie tak Żydów, jak i pogan. Przedstawiając stanowisko Hilarego wobec Żydów, ks. prof. T. Kołowski dowodził, że w egzegezie są oni porównywani do sługi, który ukrył talent, bowiem mając tylko jedną powinność – uznanie Syna Bożego – nie wypełnili jej; przytoczył też szereg innych zarzutów, jakie stawia im Hilary, są to m.in.: niewypełnienie Prawa i nienawiść wobec chrześcijan. Następnie przedstawił zarzuty Hilarego wobec pogan, m.in. bałwochwalstwo, miłość do ciała i świata, opanowanie przez złe (nieczyste) siły. Prelegent podkreślił, że pomimo tak ostrej krytyki pogan, Hilary ostatecznie stawiał ich wyżej od Żydów, twierdząc, że mają oni większe szanse na zbawienie. W zakończeniu Prelegent zaznaczył, że Hilary nie wykluczył też Żydów ze zbawienia, ale uważał, że na ich nawrócenie należy czekać aż do paruzji Chrystusa. Po referacie głos zabrali: ks. prof. B. Częsz i ks. dr P. Wygralak, którzy rozwinęli kwestię czasów ostatecznych; natomiast dr A. Zmorzanka dodała, że wątek paruzji Chrystusa i nawrócenia Żydów podejmowali w średniowieczu i w czasach nowożytnych również autorzy apokryfów, a jako ich przykład podała *Krótką opowieść o Antychryście* W. Sołowiowa.

Ostatnim prelegentem był ks. prof. dr hab. Antoni Żurek (PAT, Tarnów), który zaprezentował referat pt. „*Kościół jako nowy Izrael*” w *świadomości Kościoła późnopatrystycznego (na przykładzie Cezarego z Arles)*. Referent najpierw zaznaczył, że pojęcie „nowa Jerozolima” pojawia się u Cezarego z Arles m.in. w *Wykładzie Apokalipsy (Expositio in Apocalypsin* – w komentarzu do Ap 18, 3 i 21, 1-4) w znaczeniu Kościoła Chrystusowego; wskazał też na komentarze Cezarego do Ap 11,3 i 20,12, w których mowa jest o „dwóch świadkach” – dwóch Testamentach, przedstawiających „starą” i „nową” Jerozolimę, czyli Synagogę i Kościół. Następnie stwierdził, że według Cezarego, zapowiedź tych dwóch rzeczywistości znajduje się już w pismach Starego Testamentu, na co wskazują jego *Homilie egzegetyczne* (m.in. *Homilie* 84, 86, 88, 89); zapowiadają je niektóre postaci męskie m.in. Izaak, Jakub, Józef oraz Samson, stanowiące figury Chrystusa oraz postaci kobiece – Lea i Sara, symbolizujące Żydów i Synagogę oraz Rachela, która jest typem chrześcijan i Kościoła Chrystusowego. Na zakończenie Prelegent zauważył, że Cezary surowo ocenił lud żydowski, który pomimo, że znał przepowiadanie mesjańskie, okazał się niewierny; zdaniem Biskupa Arles na surowszą ocenę zasługują jedynie heretycy. Po wykładzie głos zabrał ks. prof. S. Longosz, który zapytał o genezę przedstawionej egzegezy; Prelegent odpowiedział, że Cezary z Arles nie był tu oryginalnym egzegetą i opierał się na nauce wielkich poprzedników – m.in. św. Hieronima i św. Augustyna.

Obrazy podsumował prezes Sekcji Patrystycznej – ks. prof. J. Naumowicz, który podkreślił znaczenie i aktualność podjętego tematu; ponadto ogłosił, że miejscem spotkania członków Sekcji Patrystycznej w 2006 roku będzie Oltarzewo lub Białystok.

Anna Z. Zmorzanka – Lublin, KUL

3. POGANIE I CHRZEŚCIJANIE W POSZUKIWANIU ZBAWIENIA (I-III WIEK)

(XXXIV Dni Augustiańskie – Rzym, 5-7 V 2005 r.)

W dniach od 5 do 7 maja 2005 r. odbył się w rzymskim Instytucie Patrystycznym „Augustinianum” międzynarodowy kongres na temat: *Poganie i chrześcijanie w poszukiwaniu zbawienia (I-III wiek)* [*Pagani e cristiani alla ricerca della salvezza (I-III sec.)*]. Kongres był XXXIV już z kolei Dniami Augustiańskimi, które zgromadziły wielu badaczy starożytności chrześcijańskiej z kościelnych i państwowych uniwersytetów oraz wyższych uczelni m.in. z Anglii, Argentyny, Austrii, Belgii, Francji, Grecji, Hiszpanii, Indii, Irlandii, Kanady, Łotwy, Malty, Meksyku, Niemiec, Polski, Szwajcarii, Węgier, Włoch i USA.

Z polskich badaczy starożytności chrześcijańskiej byli obecni m.in.: ks. prof. dr hab. Bogdan Cześn z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, ks. dr Sylwester Jaśkiewicz z Radomia, ks. prof. dr hab. Janusz Królikowski z Papieskiego Uniwersytetu „Santa Croce” w Rzymie, o. dr Marek Raczkiewicz z Madrytu, oraz niżej podpisany, jako przedstawiciel Papieskiego Uniwersytetu św. Tomasza z Akwinu w Rzymie. Należy także wspomnieć częściowy udział kilku polskich księży studiujących w Wiecznym Mieście. Z Polaków miał także wziąć udział ks. dr Piotr Paciorek z Boynton Beach w USA, lecz krótko przed rozpoczęciem kongresu odwołał swój czynny w nim udział, przysyłając jedynie tekst swojego wystąpienia. Tekst ten, jak ufamy, winien się ukazać w przyszłym roku na wiosnę w aktach kongresu.